

УДК 378.147

О. Л. Капінус

**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ФОРУМУ-ТЕАТРУ
НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ**

В умовах розвитку міжнародного співробітництва України з зарубіжними країнами особливого значення набуває організація процесу навчання іноземної (англійської) мови у вищому навчальному закладі. У зв'язку з цим актуальною є проблема реалізації інтерактивного підходу в навчанні не тільки з метою формування в студентів визначених програмою компетенцій (мовної, мовленнєвої та соціокультурної), а передусім розвитку студента як мобільної, конкурентоспроможної особистості, здатної ініціювати та брати активну участь у міжособистісному та міжкультурному спілкуванні, швидко орієнтуватися в складних умовах і знаходити вихід з нестандартних ситуацій.

Теоретико-методологічні засади інтерактивного підходу, а також питання впровадження його в педагогічний процес ВНЗ, зокрема навчання англійської мови, є об'єктом дослідження сучасних вітчизняних та іноземних науковців [2; 4; 5; 9]. Так, О. Моцок [3] визначає інтерактивний підхід як складову сучасних інноваційних технологій, яка сприяє вдосконаленню навчального процесу на заняттях з іноземної мови. О. Канюк зазначає, що цей підхід передбачає не тільки вираження власних думок, а й сприйняття і розуміння думок інших [2, с. 99]. Визначення, яке пропонує О. Тарнопольський, на наш погляд, глибше розкриває сутність інтерактивного підходу. Останній, на думку вченого, ґрунтується на активній взаємодії учасників навчального процесу і між собою, і з навколишнім позанавчальним середовищем і поза навчальними джерелами інформації [5, с. 127].

Водночас аналіз наукових праць та власного практичного досвіду дозволив виявити суперечність між теоретично обґрунтованими засадами інтерактивного підходу та недостатнім упровадженням його в практику вищої школи. Необхідно постійно оновлювати способи його реалізації в педагогічному процесі ВНЗ, і одним з таких способів вважаємо форум-театр.

Засновником форуму-театру, або «Театру пригноблених» є Аугусто Боаль. Головною темою його вистав були ситуації пригноблення і насильства. Глядачі разом з акторами повинні були вирішити проблему, знайти вихід зі складної життєвої ситуації. Сучасними вітчизняними дослідниками [1] форум-театр визначається як інтерактивна техніка, що використовується практичними психологами і соціальними педагогами як ефективний засіб вирішення суспільно значущих проблем. Зарубіжні вчені, зокрема дослідники американського Центру рефлексивного лідерства, Інституту публічних справ Хамфрі та Дорадчої Служби Університету

Міннесоти [6, с. 37], розглядають форум-театр як суспільну форму для ефективного вдосконалення лідерських якостей або метод залучення громадськості до прийняття рішень [8]. Проте, на нашу думку, педагогічний аспект використання форуму-театру є вивчений недостатньо.

Метою статті є розробити методику проведення форуму-театру на заняттях з англійської мови у ВНЗ як способу реалізації інтерактивного підходу, а завданнями – розглянути його цілі, функції, принципи, етапи та вимоги до проведення.

Вважаємо, що форум-театр є одночасно і методом навчання. Визначаємо наступні цілі його проведення:

1) збагачення мотиваційно-ціннісної сфери студентів колективістськими мотивами (співпрацювати з іншими, дійти згоди, допомагати іншим в рішенні їх проблем), особистісними (розкрити себе як лідера, посісти місце лідера в колективі), діяльними (бути залученим до нової, цікавої діяльності), мотивами трансформації (вирішити проблему, внести позитивні зміни в колектив);

2) формування інтерактивних умінь: організаторських (згуртувати колектив), комунікативних (ініціювати взаємодію в процесі спілкування), перцептивних (сприймати, розуміти й оцінювати себе та інших), прогностичних (передбачати поведінку іншої людини в процесі взаємодії та визначати способи впливу на неї), креативних (знаходити оригінальні способи вирішення проблеми), саморегуляції (уміння зберігати рівновагу в процесі взаємодії).

На заняттях з англійської мови форум-театр виконує такі функції:

- 1) навчальну (формування відповідних навчальних компетенцій);
- 2) освітню (розширення світогляду, набуття знань про культуру спілкування);
- 3) розвивальну (розвиток інтерактивних умінь);
- 4) мотиваційно-спонукальну (спрямування до взаємодії);
- 5) комунікативно-компенсаторну (формування ціннісного ставлення до спілкування, оцінювання себе як суб'єкта взаємодії);
- 6) релаксаційну (створення доброзичливої атмосфери на занятті, зняття емоційного перенапруження, «організація успіху»).

При проведенні форуму-театру необхідно дотримуватися наступних принципів, котрі забезпечуватимуть його ефективність:

- активної позиції студентів, які повинні усвідомлювати, що результативність та успішність форуму-театру залежить від особистісного внеску кожного з них;
- новизни та проблемності, який полягає в постійній зміні проблем обговорення, оновленні прийомів та форм роботи, використанні візуалізації;
- двоплановості, тобто створення таких умов, коли студенти усвідомлюють себе і як виконавці певних ролей, і як фахівці в певній області;

- образності, який передбачає образне відображення явищ, процесів, які треба вивчити, дослідити, застосовуючи малюнки, схеми, емблеми, символи та тропи, підтекст, полісемію, парадокси, алегорії тощо. Це сприяє активізації творчого (образно-художнього) мислення, розвитку креативних умінь. Крім того, образність дозволяє встановити комунікацію, створити співтовариство «втаємничених», кожен з яких пропонує свій рівень розуміння того чи іншого образу або символу, вчиться аргументувати свою точку зору і досягти згоди з іншими;

- сугестивності (від. лат. *suggestio* – навіяння, натяк) і моделювання означає перехід від свідомого до несвідомого та навпаки. Здійснюється вплив на уяву, емоції, півсвідомість студентів за допомогою ритмічних та звукових асоціацій, сюжетних ігор, музики тощо. Учасники форуму-театру програють життєві сценарії та різноманітні ситуації, використовують вербальні та невербальні засоби комунікації. Перевтілення сприяють «розсмоктуванню панциру», досягненню внутрішнього осяяння (інсайту), позбавленню від комплексів та психологічних бар'єрів;

- щирості, який спрямований на зниження бар'єрів психологічного захисту та усунення недовіри, прийняття себе та інших, разом із перевагами та недоліками. Студентам пропонується вільно висловлювати свої думки, ідеї, пропозиції та враження, обмінюватися ними з колективом;

- рівності – студенти мають рівні права на обмін думками, ідеями, пропозиціями;

- синергії, який передбачає спільне вирішення проблеми, співробітництво та співтворчість. Студенти вчаться вірно поводити себе в ситуації конфлікту, навіть у найскладніших ситуаціях, вдосконалювати комунікативні уміння для більш ефективної взаємодії з іншими, легкості дій у присутності інших людей.

Проведення форум-театру відбувається за такими етапами:

1. Вибір проблеми, актуальність і складність якої відповідає змісту навчання, а також інтересам, потребам та віковим особливостям студентів. Коли для останніх проведення форуму-театру є цілком новим досвідом, викладачеві доцільно спочатку запропонувати готові проблемні ситуації, в основі яких лежить конфлікт, і які студенти мають розіграти як спектакль. Наведемо приклади таких ситуацій:

- 1) *You are at your friends' place. Suddenly one of your friends starts to make some comments about you which he finds humorous and you – very offensive. Would you try to object and express your displeasure (indignation)?*

- 2) *You are reading up for an examination. You need silence but your neighbours are having a party. Loud music, laugh, cheers, etc. disturb you but would you ask them to be less noisy?*

- 3) *Both of you (Benson and Lee) work at the same office. One of you (Benson) has a harmful habit of taking "just for a second" his colleagues' things, such as pencils, disks, paper, etc. and not returning them without reminding. One day Lee gets really furious and accuses Benson of taking a piece of paper from*

his desk for "writing out a pen". The paper contained very important information. A serious quarrel starts. At this moment a new colleague appears on the threshold. He must prevent the conflict.

В подальшому студенти самі формулюють проблемну ситуацію. Доцільно взяти за основу сценарію той чи інший літературний твір, котрий вивчають на заняттях з домашнього читання англійською мовою. Наведемо формулювання проблем при обговоренні теми «Лідерство» з опорою на оповідання британських та американських письменників.

The real leader should:

- *be physically attractive ("the Brief Debut of Tildy" by O. Henry);*
- *help others even if his help is not wanted ("Witches' Loaves" by O. Henry)*
 - *overcome his inner barriers and complexes ("After Caravaggio's Sacrifice of Isaac" by Rachel Cusk)*
 - *efficient though it demands to be totally absorbed in work ("the Romance of a Busy Broker" by O. Henry);*
 - *rely on himself and not shift the responsibility for himself onto other people ("the Cop and the Anthem" by O. Henry);*
 - *be responsible for other people and be aware of the influence he produces on them ("a Painful Case" by James Joyce).*

2. Розподіл студентів у творчі групи. Студенти об'єднуються в мікрогрупи, у кожній призначається режисер, розподіляються ролі.

3. Розробка та підготовка сценарію спектаклю творчою групою під керівництвом «режисера». Зміст сценарію складають: мета і завдання, уточнення проблеми, план, опис ситуації, яка буде розіграна, кількість учасників, їх ролі та репліки. На цьому етапі студенти використовують наступні форми роботи: аналіз додаткової літератури з проблеми, мозковий штурм, групову дискусію, консультацію експертів. Також творчою групою обирається відповідний жанр: драма, комедія, трагедія, містерія, мораліте, пародія, фарс тощо.

Цінною для нашого дослідження є ідея Н. Мараховської, яка пропонує використовувати параболи під час підготовки студентами навчально-дослідницького проекту [3, 173]. Вважаємо за доцільне використовувати цей жанр при підготовці та проведенні форуму-театру. Спектакль-парабола має символічний, інтелектуальний чи аналітичний характер. Він ґрунтується на притчі, присвяченій певній проблемі, але донесення основної ідеї до глядачів відбувається в алегоричній формі. Дія в параболі розгортається по кривій, віддаляючись від конкретної ситуації і обов'язково повертаючись до неї, створюючи особливий внутрішній підтекст. Такий спектакль, крім діалогів, містить велику кількість роздумів та коментарів.

3. Репетиції спектаклю з метою підготовки групи до виступу, вдосконалення акторської майстерності.

4. Демонстрація спектаклю та вирішення проблеми. Відмінність форуму-театру від власне театру полягає в об'єднанні учасників спектаклю

та аудиторії для сумісного розв'язання проблеми, знаходження оптимальних рішень. З-поміж студентів обирається лідер, або головний диспутант, завданням якого є визначити основні питання, конфліктні моменти, організувати ефективний обмін думок у вигляді дискусій, дебатів тощо. Серед глядачів розподіляються також ролі опонентів, які висловлюють власну точку зору щодо проблеми і намагаються схилити до неї учасників спектаклю та решту аудиторії, роблять критичні зауваження. Опоненти використовують такі способи переконання:

- фундаментальний (ознайомлення співрозмовників без коментарів з переконливими фактами, які спростовують їх позицію);
- порівняння (використання контраргументації);
- двосторонньої аргументації (зосередження уваги на сильних та слабких сторонах в позиції співрозмовників, що змушує їх переосмислити її);
- обґрунтування висновків (спонукання співрозмовників через певну послідовність питань до розуміння помилковості власних аргументів);
- «Так, але...» (демонстрування попередньої згоди з позицією співрозмовника з подальшою її критикою);
- бумерангу (спростування позиції співрозмовників за допомогою наданих ними доказів).

Вважаємо за потрібне також призначити спостерігачів, які не будуть втручатися в дискусію, але уважно спостерігатимуть за її емоційним фоном та поведінкою учасників, а також експертів, які аналізують результати дискусії, допомагають прийняти остаточне рішення.

5. Рефлексія. На цьому етапі студенти аналізують знання, вміння та досвід, який вони отримали під час проведення форуму-театру. Наступні питання можуть слугувати пунктами для аналізу:

1. *What have you learnt? Have you acquired new knowledge, skills, experience? How will you use them in future?*
2. *How has your co-operation with other members of the group developed?*
3. *How would you evaluate your contribution to the work of the team?*
4. *What role did you perform? Tell about your impressions.*
5. *Have you encountered any problems/difficulties? If yes, how have you addressed them?*
6. *What do you feel were the most satisfying aspects of participating in forum theatre?*

Цікавою є вправа «Yes, I was special», запропонована М. Рінволукрі [7, с. 11], яку, на наш погляд, доцільно використовувати на етапі рефлексії. Кожному студентові потрібно розповісти про свої відчуття від роботи у форумі-театрі, згадати ситуації, які йому найбільше запам'яталися і в яких він відчував себе успішним.

Зазначимо, що необхідно дотримуватися наступних вимог до проведення форуму-театру:

1. Обмежений кількісний склад його учасників (не більше 15: 5 – творча група, з них 1 – режисер; 10 – глядачі, з них 5 опонентів, 2 експерти та 2 спостерігачі та 1 – лідер, або головний дискусант).

2. Змінна рольова позиція викладача, який алгоритмізує діяльність студентів на початковому етапі, проте в подальшому переходить до надання повноважень студентам у виборі тем, підготовці та проведенні форуму-театру.

Розглянемо, як поступово змінюється рольова позиція викладача:

1) Організатор надає чіткі інструкції щодо формулювання проблеми, розробки сценарію, проведення спектаклю, організації та ведення дискусії, прийняття рішення.

2) Консультант дає поради студентам, підказує їм, як виконати завдання, пропонує нові ідеї щодо вирішення проблеми, коли раптом в аудиторії панує тиша і студенти не знають, що робити далі.

3) Викладач-учасник сам грає в спектаклі чи виступає в дискусії, спілкується зі студентами «на рівних», створює невимушену, природну атмосферу в аудиторії.

4) Запасний, або мовчазний спостерігач, дає студентам повну свободу для прийняття самостійних рішень без його допомоги.

5) Суддя, який в кінці робить висновок щодо ефективності проведення форуму-театру, корегує та аналізує помилки студентів.

Таким чином, форум-театр як спосіб реалізації інтерактивного підходу дає студенту можливість брати більш активну участь, ніж при традиційних формах навчання англійської мови, в сумісній діяльності, засвоїти нові моделі поведінки, доповнити теоретичні знання практичними з власного досвіду та досвіду інших студентів, колективно обговорювати та вирішувати складні ситуації.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є вивчення результатів практичного впровадження форуму-театру на заняттях з англійської мови у ВНЗ, а також дослідження інших способів реалізації інтерактивного підходу.

Список використаної літератури

1. Еделева Е. Форум-театр: Интерактивная техника групповой работы [Електронний ресурс] / Е. Еделева // Школьный психолог: електр. журн. – 2004. – № 15 (303). – Режим доступу до журн.: <http://psy.1september.ru/?year=2004&num=15>. – Назва з екрану.

2. Канюк О. Л. Інтерактивне навчання іншомовного спілкування майбутніх фахівців як складова професійної підготовки / О. Л. Канюк // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2011. – № 2. – С. 98 – 101. **3. Мараховська Н. В.** Організація колективного навчально-дослідницького проекту в процесі навчання іноземної мови у ВНЗ / Н. В. Мараховська // *Studia Germanica et Romanica* : Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання :

наук. журн. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – Т. 8. – № 1 (22). – С. 168 – 177.

4. Моцок О. Г. Використання інтерактивних підходів при викладанні англійської мови [Електронний ресурс] / О. Г. Моцок // Матеріали першої науково-практичної Інтернет-конференції [«Язык и межкультурная коммуникация»], (10 – 11 декабря 2009 г.). – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2009fil/3_mocok.php. – Назва з екрану.

5. Тарнопольський О. Б. Експериментально-інтерактивне навчання іноземної мови для спеціальних цілей у немовному ВНЗ : сутність підходу / О. Б. Тарнопольський // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2010. – № 17. – С. 125 – 133.

6. Шаров О. Як розробляти та викладати курс «Лідерство» / О. Шаров, З. Бошняк. – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2003. – 128 с.

7. Davis P. Ways of Doing: Students Explore Their Everyday and Classroom Processes / P. Davis, B. Garside, M. Rinvoluceri. – UK : Cambridge University Press, 1998. – 171 p.

8. Forum Theatre: Public Participation Methods [Електронний ресурс] // People and Participation. net. Режим доступу: <http://www.peopleandparticipation.net/display/Methods/Forum+Theatre>. – Назва з екрану.

9. Jiang Study of application of interactive approach in college English teaching / Jiang, Ling & Lin, Menglan // ELEA Journal (Bimonthly). – Oxford, 2006. – № 29 (6). – P. 82 – 90.

Капінус О. Л. Методика проведення форуму-театру на заняттях з англійської мови у ВНЗ

У статті визначено сутність форуму-театру як способу реалізації інтерактивного підходу в процесі навчання англійської мови у ВНЗ. Розглянуто цілі, функції, принципи, етапи та вимоги до проведення форуму-театру на заняттях з англійської мови.

Ключові слова: форум-театр, інтерактивний підхід, навчання англійської мови.

Капінус Е. Л. Методика проведення форуму-театра на заняттях по англійському мові в ВУЗе

В статті определена сущность форуму-театра как способа реализации интерактивного подхода в процессе обучения англійському мові в ВУЗе. Рассмотрены цели, функции, принципы, этапы и требования к проведению форуму-театра на заняттях по англійському мові.

Ключевые слова: форум-театр, интерактивный подход, обучение англійському мові.

Kapinus O. L. Methodology for conducting forum theatre at English lessons in H.E.E.

In the present article the essence of forum theatre as a method of implementing interactive approach in the process of English language learning in H.E.E. has been defined. Objectives, functions, principles, stages and requirements for conducting forum theatre at English lessons have been considered.

Key words: forum theatre, interactive approach, English language learning.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 378.147:811.111

Г. С. Котлярова

КОМЕНТУВАННЯ ЯК ЛІНГВОМЕТОДИЧНЕ ЯВИЩЕ

Коментування культурно-маркованих лексичних одиниць (КМЛО) є необхідною умовою для успішного спілкування, яке відбувається засобами мовних і культурних знаків. Коментування підвищує ступінь розуміння одним одного представників різних мовно-культурних спільнот. Воно сприяє розвитку широти поглядів, спроможності адаптуватися до нових умов спілкування, а також подоланню неосвіченості та упередженості в оцінках.

Обмін мовними й культурними знаками в процесі комунікації та у мовленні людини відбувається засобами мовно-культурних одиниць, які потребують коментування, про що свідчать роботи філологів В. В. Віноградова, Л. В. Щерби, філологів та методистів Н. М. Шанского, М. А. Шеерсон, Л. О. Новікова та ін. Результати досліджень в таких галузях як семіотика та герменевтика, міжкультурна комунікація, лінгвокраїнознавство, лексикографія та ін. свідчать про те, що семантизацію лексичного фону одиниць із культурним компонентом та їх опис можна здійснювати різними способами [1; 2; 3], проте коментування вважаємо найбільш ефективним, бо він здійснює «реставрацію» смислу первинного тексту та його елементів. Коментування – діяльність зі створення тексту коментаря як засобу спрощення та / або уточнення того чи іншого явища культури – сприятиме усунуванню проблем комунікації, більш того – адекватній інтерпретації реципієнтами тих або інших лексичних одиниць, правильному розумінню інформаційного та інтенційного смислу повідомлення.